

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

BASSE

ĒNU EKONOMIKU IETEKMĒJOŠO FAKTORU ANALĪZE LATVIJAS BŪVNICĪBAS NOZARĒ

PĒTĪJUMA KOPSAVILKUMS

Dr. Arnis Sauka

E-pasts: arnis.sauka@sseriga.edu

Ziņojums balstās uz pētījumiem, kuru īstenošanā piedalījās:

Arnis Sauka, BASE valdes loceklis, SSE Riga asociētais profesors
Ilze Peipiņa, BASE projektu vadītāja (3 ziņojuma daļas līdzautore)

Rihards Strenga, BASE vadošais eksperts

Juris Stinka, BASE valdes loceklis (līdz 2016. gada 14. maijam)

Jānis Butkevičs, BASE valdes priekšsēdētājs

Pilns pētījuma teksts pieejams Latvijas Būvuzņēmēju partnerības mājas lapā:

www.latvijaspbuivnieki.lv

Kopsavilkums

Ziņojums “Ēnu ekonomiku ietekmējošo faktoru analīze Latvijas būvniecības nozarē: uzņēmēju un ekspertu viedoklis” veikts pēc “Latvijas būvuzņēmēju partnerība” pasūtījuma, biedrībai “BASE” sadarbojoties ar Rīgas Ekonomikas augstskolu (SSE Rīga). Tā mērķis ir apkopot pieejamo statistiku, uzņēmēju un ekspertu viedokļus attiecībā uz ēnu ekonomikas apjomu, ietekmējošo faktoru vērtējumu un ieteikumiem ēnu ekonomikas mazināšanai Latvijas būvniecības nozarē.

Ziņojums balstās uz pētījumu, kurš sastāv no trīs, vienai otru papildinošām daļām:

- (1) 30 lielāko Latvijas būvniecības uzņēmumu vadītāju padziļinātājām intervijām. Aptaujāto uzņēmumu kopējais 2015. gadā sniegto būvniecības pakalpojumu apjoms pārsniedza 330 miljonus EUR, kas ir aptuveni 23% no kopējā nozares apgrozījuma.
- (2) Reprezentatīvas, 254 Latvijas būvniecības uzņēmumu vadītāju un vadošo speciālistu aptaujas;
- (3) Latvijas uzņēmējus pārstāvošo nevalstisko organizāciju- Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras (LTRK) un Latvijas Darba devēju konfederācijas (LDDK), Būvniecības valsts kontroles biroja (BVKB), ka arī LR Finanšu ministrijas (FM) un LR Ekonomikas ministrijas (EM) ekspertu intervijām.

Atbilstoši jaunākajiem SSE Rīga “Ēnu ekonomikas indeksa” datiem, augstākais ēnu ekonomikas apjoms Latvijā ir tieši būvniecības nozarē (40.0%), kam seko mazumtirdzniecības nozare (24.9%). Uz būtiskām problēmām attiecībā uz ēnu ekonomiku nozarē norāda arī pieejamie statistikas dati. Piemēram, atbilstoši Valsts ieņēmumu dienesta (VID) sniegtajai informācijai, 2015. gadā vidējā bruto alga nozarē bija 712.0 EUR, kas ir zemāka kā vidējā bruto alga valstī kopumā (791.0 EUR). Tāpat, atbilstoši VID datiem, salīdzinājumā ar algu sadalījumu valstī kopumā, būvniecības nozares uzņēmumu darbinieki proporcionāli vairāk saņem algas kategorijās ‘zem un nedaudz vairāk kā minimālā’ un mazāk - ‘lielo algu’ kategorijās.

Šos datus, savukārt, apstiprina rezultāti no reprezentatīvas Latvijas būvniecības uzņēmumu vadītāju un vadošo speciālistu aptaujas, kas uzrāda būtiski augstāku aplokšņu algu līmeni būvniecības nozarē (36.3% salīdzinājumā ar valstī kopumā- 17.9%). Līdzīgi secinājumi izdarāmi arī par citām ēnu ekonomikas komponentēm: ienākumu neuzrādīšanas līmeni (31.6% būvniecības nozarē salīdzinājumā ar 19.9% valstī), un arī darbinieku skaita neuzrādīšanas līmeni (23.5% salīdzinājumā ar 9.6%). No pieejamajiem statistikas datiem, VID sniegtās informācijas, skaidri redzams, ka liela problēma ēnu ekonomikas apjomam būvniecības nozarē ir arī darbinieku faktiskā darba laika neuzrādīšanā. Proti, 2015. gadā aptuveni 60% no nodarbinātajiem nozarē strādā nepilnu darba laiku. Svarīgi piebilst, ka minētajās ēnu ekonomikas komponentēs pastāv būtiskas atšķirības starp maziem un vidējiem, un lieliem uzņēmumiem. Proti, lai arī aplokšņu algas un arī neuzrādītie ienākumi ir problēmas neatkarīgi no uzņēmumu lieluma, darbinieku neuzrādīšana ir izteiktāka mazākos uzņēmumos.

Pētījums par ēnu ekonomiku ietekmējošo faktoru analīzi Latvijas būvniecības nozarē arī parāda, ka kopumā vislielāka ēnu ekonomika ir tieši salīdzinoši mazajos būvniecības uzņēmumos- apakšuzņēmēju līmenī, privātajā sektorā, kā arī pašā būvniecības procesā, kur tiek nodarbināti vislielākie darbaspēka resursi. Atbilstoši iegūtajiem rezultātiem, būvniecības nozarē visvairāk uzņēmumi izvairās no darbaspēka nodokļu maksāšanas, kam seko izvairīšanās no ienākuma nodokļa un PVN. Kopumā, pētījums parāda, ka ēnu ekonomiku kā problēmu būvniecības nozares konkurētspējai tomēr vairāk uzsver tieši lielie, nevis mazie un vidējie uzņēmumi.

Gan uzņēmējiem, gan ekspertiem, pētījuma ietvaros tika lūgts identificēt galvenās ēnu ekonomikas apjomu veicinošās problēmas Latvijas būvniecības nozarē. Galvenais secinājums- rezultāti apstiprina, ka, ēnu ekonomika ir kompleksa parādība, kas prasa kompleksu pieeju tās risināšanā- neizdalot vienu vai tikai dažas problēmas, kurām būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība. Proti, identificēto problēmu klāsts skaidri parāda, ka Latvijas politikas veidotājiem ir jāstrādā pie vairākiem, gan ar likumdošanu, gan nodokļu sistēmas sakārtošanu, gan ‘domāšanas’ un motivācijas uzlabošanu, gan nozari kontrolējošo iestāžu kvalitātes uzlabošanas, komunikācijas ar nozari uzlabošanas saistītiem pasākumiem vienlaikus.

No pētījumā identificēto būtiskāko ēnu ekonomikas problēmu būvniecības nozarē apkopojuma, izriet arī būvniecības uzņēmumu ieteikumi ēnu ekonomikas mazināšanai nozarē. Proti, būvniecības nozares uzņēmēji uzstāj, lai vistuvākajā laikā tiktu sakārtota ar nozari saistītā likumdošana un normatīvie akti. Ļoti liels uzsvars šajā saistībā ir uz nepieciešamību sakārtot publisko iepirkumu likumu- sevišķi atteikšanos no zemākās cenas kritērija. Tāpat, ar

publisko iepirkumu likuma palīdzību, uzņēmumi uzsver nepieciešamību (beidzot) nodrošināt piedāvājumu izskatīšanas caurspīdīgumu, kā arī labvēlīgāku nosacījumu piedāvāšanu uzņēmumiem, kuri maksā nodokļus.

Pētījums rāda, ka būvniecības uzņēmumu vadītāji ir izteikti neapmierināti arī ar būvniecības likumu, un uzstāj uz izmaiņām normatīvajos aktos lai pilnveidotu būvniecības procesa uzskaiti. Uzņēmēji iesaka ieviest (1) vienotas prasības un nolikumus publiskajos iepirkumos, (2) nodokļu nomaksu no konkrēta objekta, (3) tipveida līgumus, (4) elektronisko uzskaites sistēmu, (5) būvkomersantu klasifikatoru, kā arī pilnveidot grāmatvedības uzskaites kārtību. Tāpat aptaujātie Latvijas būvniecības uzņēmumu vadītāji un vadošie darbinieki uzsver potenciāli pozitīvo vidējās vai minimālās algas profesiju grupās principa ieviešanas lomu ēnu ekonomikas mazināšanai būvniecības nozarē. Visubeidzot, uzņēmēji norāda ne tikai uz problēmām likumdošanā, bet arī tās piemērošanā, pieprasot sakārtot tiesisko vidi.

Kā ne mazāk būtisku, Latvijas būvniecības nozares uzņēmumi uzsver arī nepieciešamību pēc nodokļu sistēmas sakārtošanas, sevišķi attiecībā uz darbaspēka nodokļiem. Darbaspēka nodokļus uzņēmēji ne tikai lūdz mazināt, bet, atsevišķos gadījumos, uzskata, ka informācija attiecībā uz darbaspēka nodokļu nomaksu būtu arī jāpublisko. Tāpat, norādot uz Igaunijas piemēru, būvniecības uzņēmumi uzsver pozitīvo ietekmi uz nozares attīstību un ēnu ekonomikas mazināšanu nozarē atsakoties no peļņas, kura tiek ieguldīta uzņēmuma attīstībā, aplikšanas ar nodokli. Mazo un vidējo uzņēmumu gadījumā lielā mērā tika uzsvērti arī nepieciešamība mazināt kopējo nodokļu slogu. Savukārt lielie uzņēmumi nodokļu likmes kritizēja mazāk, uzsverot būtiskumu tajā, lai ‘visi spēlē pēc vienādiem noteikumiem’.

Būvniecības uzņēmumi, neatkarīgi no lieluma, arī norāda uz nepieciešamību nodrošināt konsekventu nodokļu politiku, kā arī asi uzstāj uz nodokļu sloga nepalielināšanu nozarē. Proti, uzņēmumi norāda, ka, tā vietā lai radītu papildus nodokļu slogu tiem būvniecības uzņēmumiem, kuri maksā nodokļus, drīzāk ir jāstrādā pie, nozarē salīdzinoši zemās, nodokļu iekasējamības. Savukārt lielie būvniecības uzņēmumi asi iestājas par mikronodokļa izskaušanu nozarē, norādot, ka šis nodoklis lielā mērā 'kropļo tirgu'.

Būvniecības nozares uzņēmumi norāda arī uz nepieciešamību sakārtot nozares kontroles sistēmu un uzlabot kontrolējošo iestāžu darbu un kapacitāti. Šajā kontekstā, vislielākā nozares uzņēmumu neapmierinātība ir saistīta ar kontrolējošo iestāžu personāla kompetenci, kā arī 'vēlēšanos iesaistīties' ēnu ekonomikas mazināšanā - neskatoties uz pieejamajiem datiem, kas norāda uz lielu ēnu ekonomikas apjomu atsevišķos uzņēmumos un nozarē kopumā. Tāpat uzņēmumi nereti kritizē būvvalžu darbu. Būvniecības uzņēmumi arī ieteic pilnveidot t.s. 'balto sarakstu', uzsverot, ka šī iniciatīvas līdz šim nav devusi gandrīz nekādus pozitīvus rezultātus. Gan būvniecības nozares kopējās konkurētspējas celšanai, gan arī ēnu ekonomikas mazināšanai tajā, būvniecības uzņēmumi lūdz aktīvāku valsts iesaisti kvalificētu speciālistu sagatavošanā, kā arī norāda uz lielām problēmām pašreizējajā nozares un valsts institūciju sadarbības modelī.

Visubeidzot, kā ne mazāk būtiska problēma lielajam ēnu ekonomikas apjomam būvniecības nozarē tika norādīta "domāšana" un 'motivācija iesaistīties'. Uzņēmumi uzsvēra aso konkurenci nozarē un nelielo tirgu kā faktorus, kas ietekmē nevēlēšanos domāt ilgākā termiņā un, līdz ar to, maksāt

nodokļus. Tomēr uzņēmumu vadītāji arī uzsvēra motivācijas trūkumu maksāt nodokļus par to, viņuprāt, nesāņemto no valsts atbilstošus pakalpojumus-problēmu, kas nav specifiska tikai būvniecības nozarei vien. Kopumā, kā uzsvēra atsevišķi aptaujātie uzņēmumu vadītāji, pie esošās domāšanas un motivācijas trūkuma, viņuprāt, ēnu ekonomiku būvniecības nozarē īsā un vidējā termiņā mazināt nemaz neesot iespējams.

Jāuzsver, ka, atbilstoši pētījuma rezultātiem, nereti un pietiekoši būtiski atšķiras viedokļi aptaujāto nevalstisko organizāciju (NVO) ekspertu un ministriju pārstāvju starpā. Piemēram, aptaujātie NVO eksperti daudz vairāk kā valsts insitūciju pārstāvošie eksperti kritizē zemākās cenas principu iepirkumos, nodokļu sistēmas nekonsekvenci, augstās nodokļu likmes un nozares sadarbības modeli ar valsti- visi šie faktori, vismaz aptaujāto ministriju ekspertu skatījumā, ir salīdzinoši nebūtiskāki. Viedokļi atšķiras arī attiecībā uz to, cik veiksmīgi ir bijuši iepriekš īstenotie pasākumi ēnu ekonomikas mazināšanai būvniecības nozarē.

Tomēr, eksperti bija vienprātis, ka visvairāk ēnu ekonomika slēpjas nodokļu nemaksāšanā attiecībā uz darbaspēka izmaksām un, ka lielākais ēnu ekonomikas ir pašā būvdarbu veikšanas fāzē, apakšuzņēmēju līmenī. Papildus eksperti uzsvēra arī tādas problēmas kā būvmateriālu neregistrētā aprīte un nelegālā nodarbinātība, kā arī iespēju operēt ar lielu skaidras naudas daudzumu. Kopumā, lai arī nevar vispārināt ministriju un NVO viedokļus balstoties uz atsevišķām intervijām, pētījums norāda uz vairākām, krasi atšķirīgām nostājām ēnu ekonomikas mazināšanai potenciāli svarīgos jautājumos uzņēmēju, uzņēmējus pārstāvošo NVO un valsts iestāžu starpā.

Analizējot galvenās Latvijas būvniecības uzņēmumu identificētās problēmas un ieteikumus ēnu ekonomikas mazināšanai nozarē, jāuzsver, ka, līdz šim īstenotās aktivitātes ēnu ekonomikas mazināšanai būvniecības nozares uzņēmumi vērtē ļoti zemu. Proti, kā praktiski vienīgais pozitīvais piemērs tiek minēts reversā PVN ieviešana. Turklāt, lielākā daļa Latvijas būvniecības nozares uzņēmumu ir vienisprātis, ka tieši reversā PVN ieviešana ir palīdzējusi samazināt ēnu ekonomikas apjomu nozarē. Arī patlaban publiskajā telpā diskutētie pasākumi, kurus varētu īstenot, lai mazinātu ēnu ekonomikas apjomu būvniecības nozarē- un, daļa no kuriem var tikt iekļauti “Valsts iestāžu darba plānā ēnu ekonomikas ierobežošanai 2016. – 2020. gadam”- no būvuzņēmēju puses netiek vērtēti viennozīmīgi.

Proti, no šīm aktivitātēm, kā tādu, kas ēnu ekonomikas mazināšanā nesīs vislielāko labumu, aptaujātie būvniecības uzņēmumi uzsver saimnieciski izdevīgākā piedāvājuma vērtēšanu balstoties ne tikai uz zemākās cenas kritēriju ieviešanu, un tipveida līgumu izstrādāšanu, un ieviešanu nozarē. Tāpat, lai arī pētījums skaidri parāda, ka, pamatojoties uz līdzšinējo pieredzi, liela daļa būvniecības uzņēmumu ‘netic’ t.s. baltā saraksta iniciatīvai, tomēr arī šī iniciatīva (veiksmīgākas realizācijas gadījumā) tiek vērtēta pozitīvi. Kopumā pozitīvi tiek vērtēta arī iniciatīva ieviest nodarbināto elektronisku reģistrēšanu un kustības uzskaiti būvprojektā. Šajā gadījumā gan, lai arī norādot uz pasākuma iespējamo efektivitāti, uzņēmēji vērs uzmanību uz lielām izmaksām ieceres īstenošanai, kā arī tam, ka aktivitāti nav praktiski iespējams realizēt, piemēram, ceļu būves uzņēmumu gadījumā.

Pozitīvi Latvijas būvniecības uzņēmumi vērtē arī iniciatīvu ieviest būvkomersantu klasifikāciju. Turpretī, no lielo būvniecības uzņēmumu puses asi tiek kritizēta iecere likt par pienākumu ģenerālu uzņēmējiem sniegt papildus informāciju par apakšuzņēmējiem- aktivitātei, par kuru mazāk iebilst mazie un vidējie uzņēmumi. Proti, lielie uzņēmumi norāda, ka šāda veida informācijas ieguve un apkopošana ir resursietilpīga, pie tam kontrolējošo iestāžu, nevis uzņēmēju, kompetence.

Kritiski Latvijas būvniecības nozares uzņēmumi izsakās arī attiecībā uz iniciatīvu pilnveidot uzskaiti nozarē, nosakot pienākumu sniegt detalizētāku informāciju būvizstrādājumu pavaddokumentos. Proti, uzņēmumu vadītāji pauž viedokli, ka jau tagad uzskaitē ir ļoti detalizēta un laiktietilpīga. Arī administratīvo sodu, kuri, uzņēmējuprāt, jau tagad ir ‘drastiski’ palielināšana nav tas, ko uzņēmumi iesaka darīt politikas veidotājiem. Tā vietā, gan lielie, gan mazie un vidējie uzņēmumi norāda uz nepieciešamību pilnveidot sodu piemērošanas praksi, t.sk. mazinot ‘subjektīvisma’ klātbūtni sodu piemērojamībā un radot ‘visiem vienādus noteikumus’.

Ceram, ka pētījumā apkopotās atziņas un ieteikumi palīdzēs Latvijas politikas veidotājiem turpināt darbu pie analītiskākiem un veiksmīgākiem risinājumiem ēnu ekonomikas mazināšanai būvniecības nozarē. Nobeigumā- ļoti svarīgi uzsvērt, ka identificēto komplekso ēnu ekonomikas problēmu risināšanai un aktivitāšu ieviešanai būvniecības nozarē, būtiska ir ne tikai dažādu nozaru ministriju aktīva iesaiste un savstarpēji koordinēts darbs, bet arī dialogs ar pašu nozari.

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNĒRĪBA

ĒNU EKONOMIKU IETEKMĒJOŠO FAKTORU ANALĪZE LATVIJAS BŪVNICĪBAS NOZARĒ UZŅĒMĒJU UN EKSPERTU VIEDOKLIS

Dr. Arnis Sauka

E-pasts: arnis.sauka@sseriga.edu

Pētījumu veica:

Arnis Sauka, SSE Riga asociētais profesors, BASE valdes loceklis

Ilze Peipiņa, BASE projektu vadītāja

Juris Stinka, BASE valdes loceklis (līdz 2016. gada 14. maijam)

Jānis Butkevičs, BASE valdes priekšsēdētājs

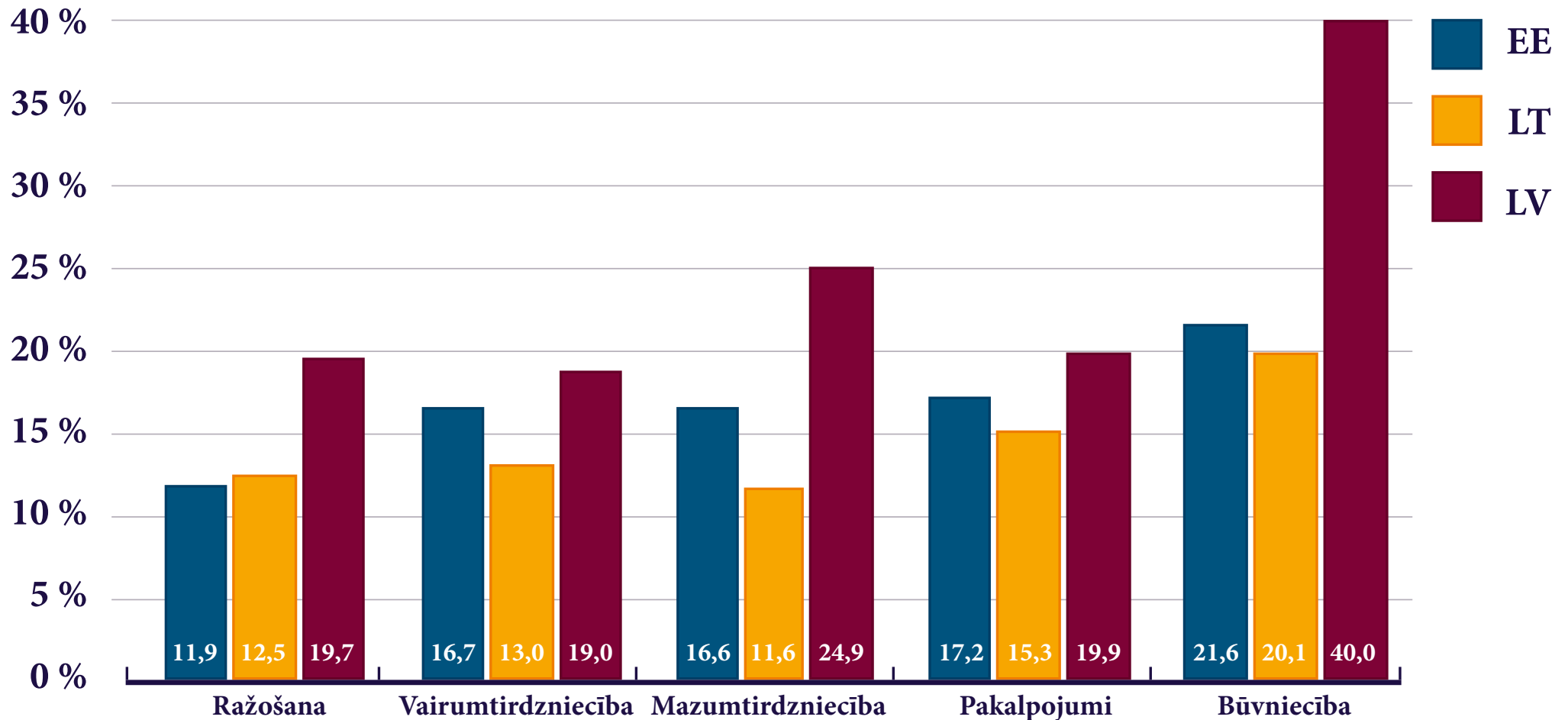
Rihards Strenga, BASE vadošais eksperts

Liels paldies: Baibai Fromanei, Olgai Geitus-Eitvinai, Lienei Muciņai, “Latvijas Būvuzņēmēju partnerība” biedriem par pienesumu dažādos pētījuma posmos. Paldies visiem uzņēmējiem un ekspertiem, kuri piekrita piedalīties intervijās!

KO MĒS JAU ZINĀM?

Ēnu ekonomika būvniecības nozarē

(Putniņš un Sauka, 2016)

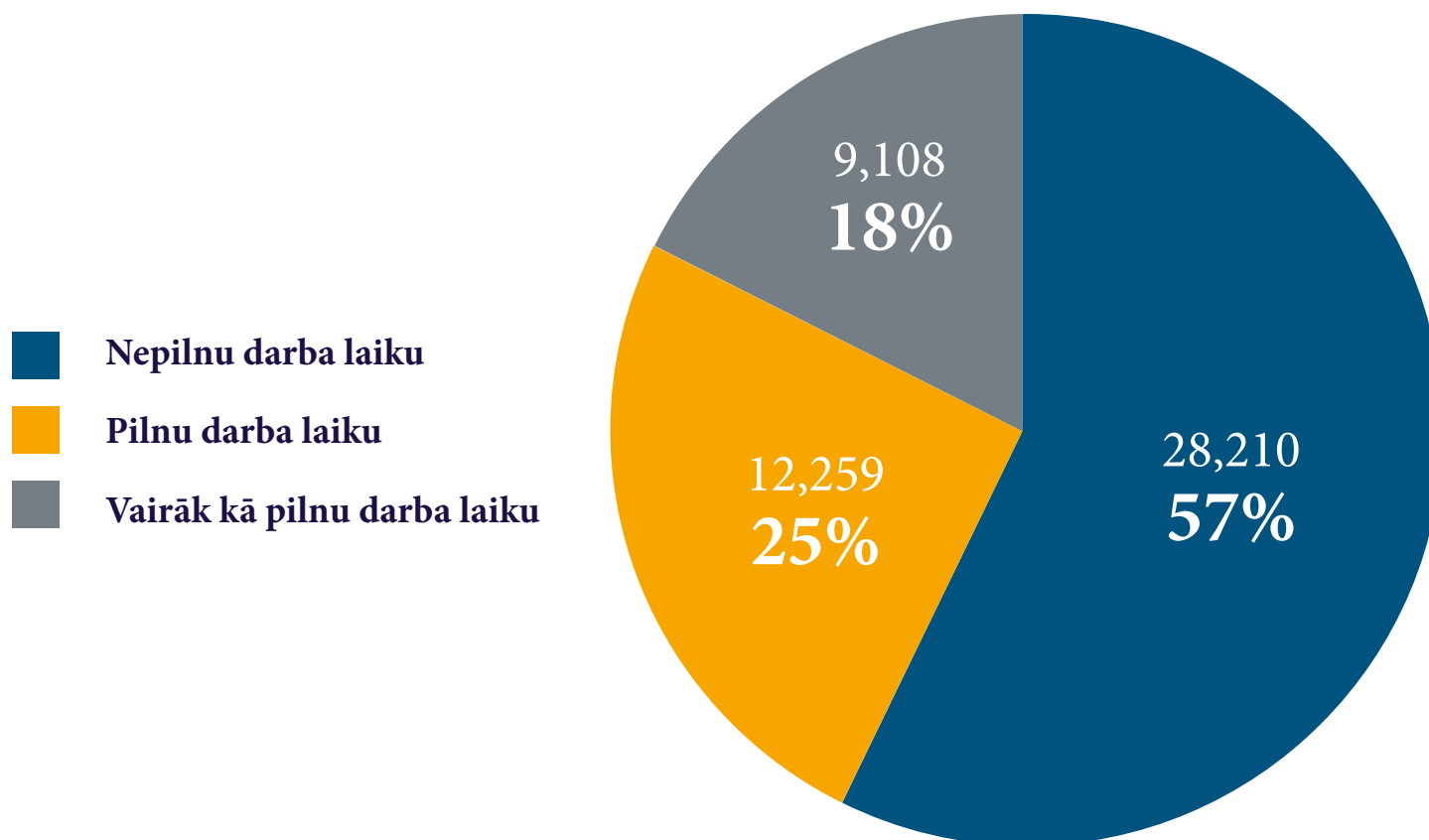
Nodarbināto sadalījums pēc bruto darba ienākumu apmēra 2015. gadā

(VID apkopotā informācija)

Nodarbināto darba ienākumu apmērs

	alga 0 EUR	mazāki par minimālo algu	minimālā alga 360 EUR	no minimālās algas līdz 700 EUR	no 700 EUR līdz 1400 EUR	Virs 1400 EUR
VALSTĪ	6,1%	18,1%	4,6%	32,5%	28,1%	10,6%
Būvniecības nozarē	9,7%	21,8%	4,8%	30,7%	24,1%	8,9%
Būvniecības nozarē bez LBP biedriem	9,9%	22,3%	4,8%	31,2%	23,7%	8,1%
LBP biedriem	7,6%	6,8%	1,6%	9,0%	38,6%	36,4%

Būvniecības nozarē nodarbināto darba ņēmēju sadalījums pēc darba slodzes 2015. gada decembrī (VID apkopotā informācija)

Nodarbināto vidējie mēneša bruto ienākumi, EUR, 2013- 2015. gadā (VID apkopotā informācija)

	2013.gads	2014.gads	2015.gads
VALSTĪ	691	739	791
Būvniecības nozarē	602	651	712
Būvniecības nozarē bez LBP biedriem	584	631	689
LBP biedriem	1 244	1 319	1 465

Vidējā stundas tarifa likme, EUR, 2015. gadā

(VID apkopotā informācija)

	Vidējais nostrādāto stundu skaits vienai darba vietai mēnesī	Vidējā stundas tarifa likme, EUR
Valstī	129	5,51
Būvniecības nozarē	125	5,78
Būvniecības nozarē bez LBP biedriem	125	5,66
LBP biedriem	140	10,41

PĒTĪJUMS

Veikts pēc biedrības “Latvijas Būvuzņēmēju partnerība” pasūtījuma, biedrībai BASE sadarbojoties ar Rīgas Ekonomikas augstskolu (SSE Riga).

Mērķis- apkopot būvniecības nozares uzņēmēju un ekspertu:

- **viedokļus attiecībā uz galvenajām ēnu ekonomikas problēmām būvniecības nozarē;**
- **ieteikumus ēnu ekonomikas mazināšanai nozarē;**
- **īstenoto un plānoto aktivitāšu ēnu ekonomikas mazināšanai Latvijas būvniecības nozarē vērtējumu.**

Pētījums sastāv no trīs, vienai otru papildinošām daļām.

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

BASIS

I.

30. lielāko Latvijas būvniecības uzņēmumu vadītāju padziļinātās intervijas

- Šo uzņēmumu kopējais 2015. gadā sniegto būvniecības pakalpojumu apjoms pārsniedza 330 miljonus EUR: 23% no nozares kopējā apgrozījuma.
- Intervijas veiktas 2016. gada aprīlī–maijā.

Uzņēmumi, kuri piedalījās intervijās

Skonto Būve, SIA

Latvijas energoceltnieks, SIA

Merks, SIA

Moduls Rīga, SIA

Aizputes ceļinieks, SIA

Sarma & Norde Arhitekti, SIA

RE&RE, SIA

Arčers, SIA

Velve, SIA

Ostas celtnieks, SIA

Selva Būve, SIA

Citrus Solutions, SIA

Limbažu ceļi, SIA

Empower, SIA

8 CBR, SIA

Monum, SIA

Remeks Serviss, SIA

Pristis, SIA

CBF Ļ-Ko, SIA

LNK Industries, A

IONICA Systems, SIA

BMGS, AS

Abora, SIA

Aimasa, SIA

WOLTEC, SIA

SCO Centrs, SIA

A222, SIA

S.B.C., SIA

Strabag, SIA

Energoremonts Rīga, SIA

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

BASIS

II.

Reprezentatīva Latvijas būvniecības uzņēmumu aptauja

- 254, pēc nejaušas izlases atlasītu, Latvijas būvniecības uzņēmumu (NACE 41, 42, 43) vadītāji un vadošie speciālisti.
- Telefonintervijas veica “Latvijas Fakti” 2016. gada aprīlī–maijā.

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

III.

Ekspertintervijas ar NVO un atbildīgajām ministrijām

- Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera (LTRK), Latvijas Darba devēju konfederācija, (LDDK), Būvniecības valsts kontroles birojs (BVKB); LR Finanšu ministrija (FM), LR Ekonomikas ministrija (EM).
- Intervijas veiktas 2016. gada maijā.

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNĒRĪBA

BASIS

GALVENIE REZULTĀTI

Cik lielā mērā ēnu ekonomika ir problēma būvniecības nozarē strādājošo uzņēmumu konkurētspējai pasūtījumu izpildē Latvijā?

LIELIE
BŪVNICĪBAS
UZŅĒMUMI

5.8

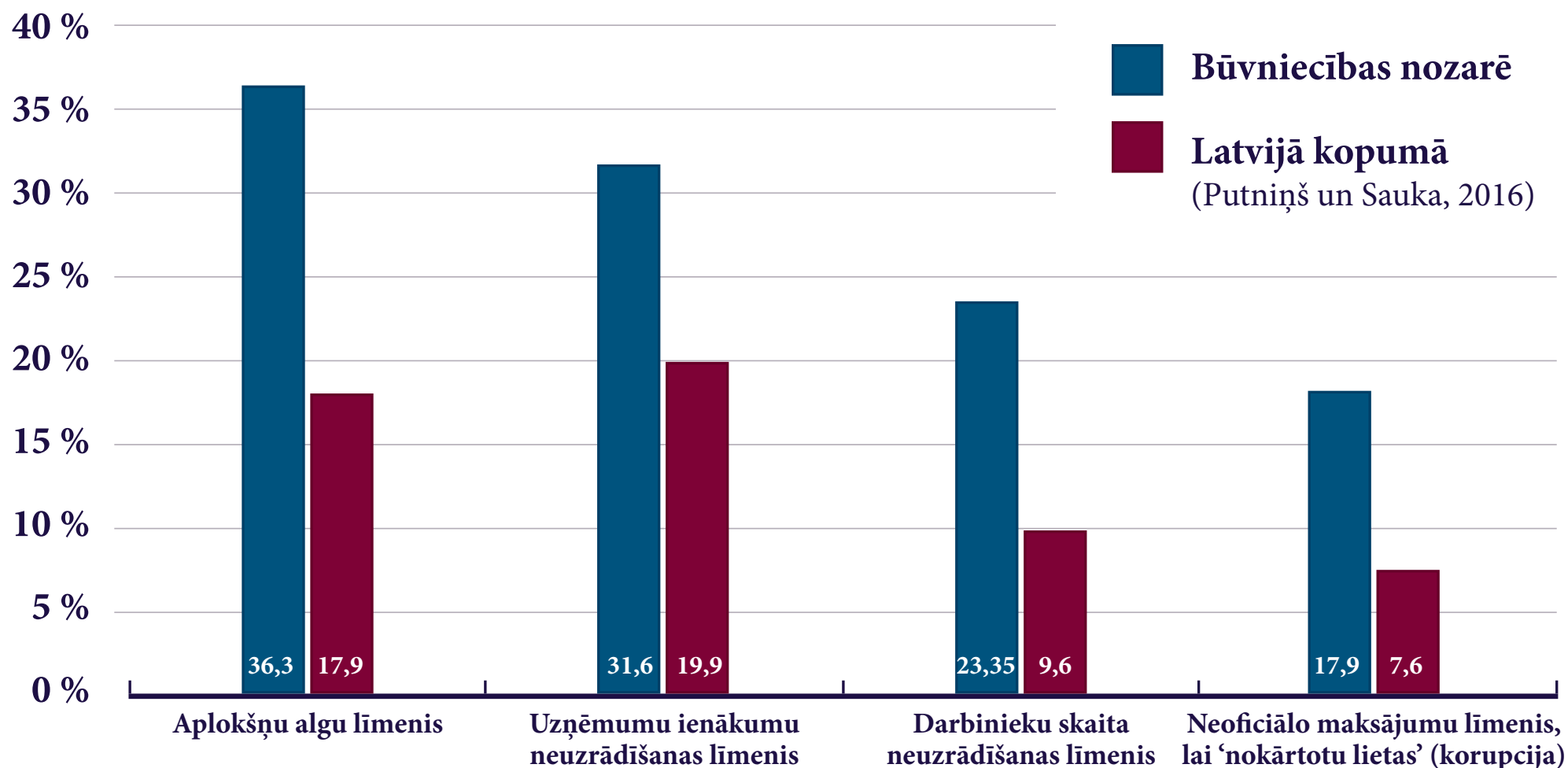
REPREZENTATĪVA
BŪVNICĪBAS
UZŅĒMUMU
IZLASE

4.8

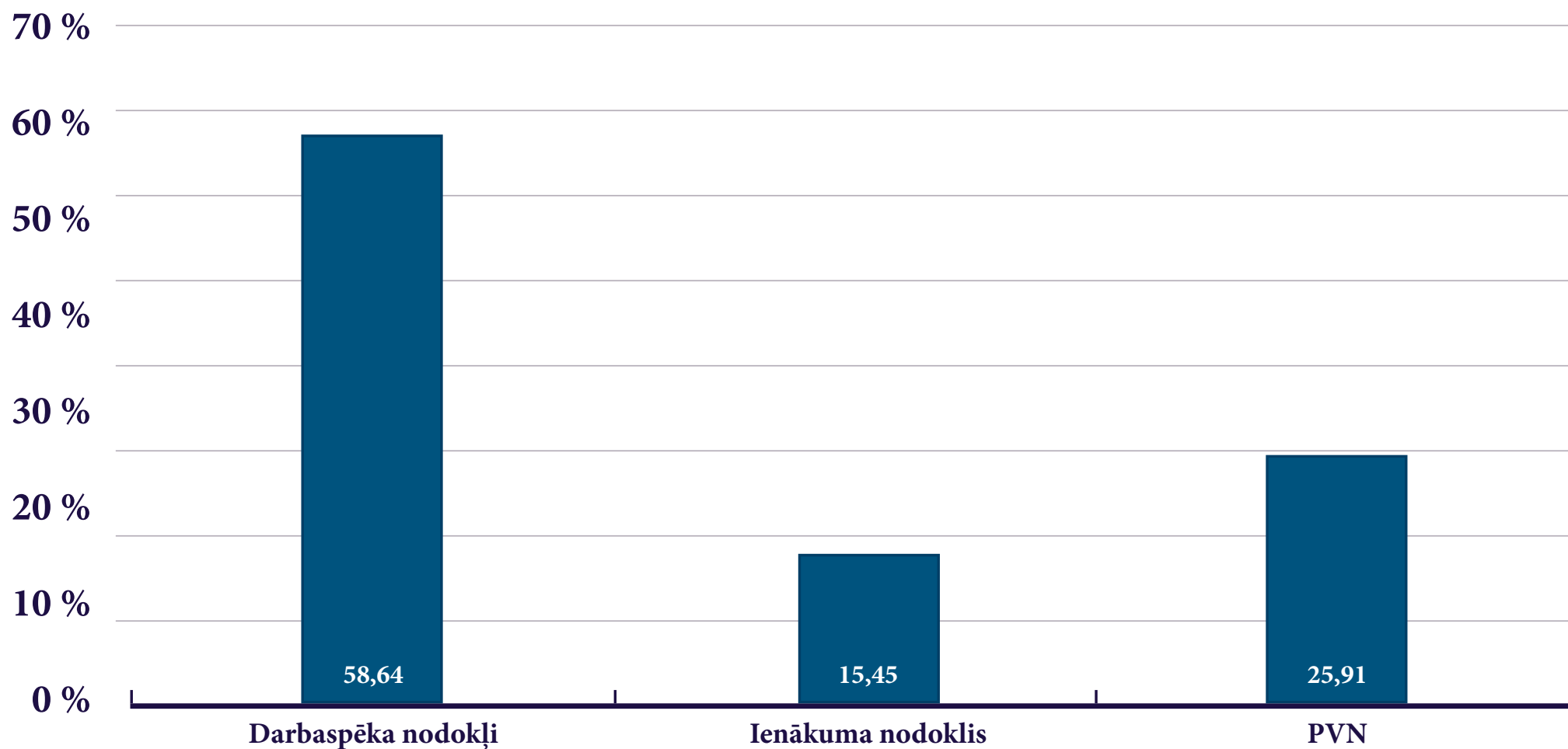
Skalā, 1-7, kur '7' nozīmē, ka ēnu ekonomika ir ļoti liela problēma, kas būtiski, negatīvi ietekmē konkurētspēju

Ēnu ekonomikas īpatsvars tās atsevišķās komponentēs

Būvniecības nozares salīdzinājums ar kopējiem rādītājiem Latvijā, 2015. gadā

No kādu nodokļu nomaksas uzņēmumi Latvijā būvniecības nozarē izvairās visvairāk?

No kādu nodokļu nomaksas uzņēmumi Latvijā būvniecības nozarē izvairās visvairāk?

Lielie uzņēmumi viennozīmīgi norāda uz DARBASPĒKA NODOKĻIEM kā lielāko problēmu!

... bet arī izvairīšanos no IENĀKUMA NODOKĻA.

PVN ‘vairs nav tik aktuāls’

“Darbaspēka nodokļi – alga. Nekas cits. Tas ir pietiekami liels īpatsvars konkursos, jā.”

“Visvairāk ietekmē darba algas. Ja lielās kompānijas maksā vidēji algu no 1000–1500 bruto, tad blakus kāds startē ar 400 bruto algu, kas notiek bieži. Tas taču ietekmē manu galacenu, tas ietekmē 10–15 % ar lētāku piedāvājumu. Tas ir galvenais. PVN vairs nav problēma, tas ir likvidēts. Algas – tās jāsakārto.”

“Divi nodokļi – sociālais nodoklis un ienākuma nodoklis, abi piesaistīti algai. Izvairās no abiem reizē – jo tie ir visaugstākie kopsummā.”

“Vēsturiski izvairījās no PVN, tagad tas tā nav, to maksā pasūtītājs. PVN ir atkritis. ...”

Kurā būvniecības darbu izpildes līmenī ir vislielākā ienākumu neuzrādīšana un darbinieku neuzrādīšana?

**MAZAJOS
BŪVNICĪBAS
UZŅĒMUMOS
un PRIVĀTAJĀ
SEKTORĀ**

**PAŠĀ BŪVNICĪBAS
PROCESĀ**

**PĒDĒJĀ
BŪVNICĪBAS
DARBA FĀZĒ**

“Lielākā ēnas ekonomikas daļa slēpjas mazajos privātajos pasūtījumos, plašs būvniecības veids. Dzīvokļu remonts, privātmājas, nelielu veikalu remonts. Ēnu ekonomika 50–80 %.”

“Līdz miljona apgrozījumam – tajā uzņēmumu grupā.”

“Tieši tur, kur vislielākās izmaksas, – praktisko darbu izpildē, apakšuzņēmēju līmenī.”

“Pašā būvniecības fāzē, kur ir vislielākie darbaspēka resursi.”

“Pēdējā darba fāzē, reālajā strādāšanā būvobjektā (krāsošana, flīzēšana utt.).”

“Jo tālāk tā ķēde, jo tur arī neuzrāda darbiniekus un ienākumus.”

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

BASIS

- 1. Būtiskākās problēmas ➔ nozares ieteikumi ēnu ekonomikas mazināšanai būvniecības nozarē.**
- 2. Īstenoto aktivitāšu ēnu ekonomikas mazināšanai Latvijas būvniecības nozarē vērtējums.**
- 3. Plānoto aktivitāšu ēnu ekonomikas mazināšanai Latvijas būvniecības nozarē vērtējums.**

1. Būtiskākās ēnu ekonomikas apjomu veiconošās problēmas Latvijas būvniecības nozarē

Galvenais secinājums- ēnu ekonomika (būvniecības nozarē) ir kompleksa parādība, kas prasa kompleksu pieeju tās risināšanā- neizdalot vienu vai tikai dažas konkrētas problēmas, kurām jāpievērš pastirprināta uzmanība.

Politikas veidotājiem ir vienlaikus jāstrādā pie vairākiem, t.sk. ar:

likumdošanas, nodokļu sistēmas un tiesiskās vides sakārtošanas,
nozari kontrolējošo iestāžu kvalitātes pilnveidošanas, 'domāšanas',
motivācijas uzlabošanas un
komunikācijas ar nozari uzlabošanas saistītiem pasākumiem!

**No identificētajām problēmām izrietošie ieteikumi
ēnu ekonomikas mazināšanai būvniecības nozarē**

LIKUMI, NORMATĪVIE AKTI, PRASĪBAS

**Būvniecības nozare uzstāj, lai vistuvākajā laikā tiktu sakārtota
ar nozari saistītā likumdošana un normatīvie akti!**

Ļoti liels uzsvars šajā saistībā ir uz NEPIECIEŠAMĪBU SAKĀRTOT PUBLISKO IEPIRKUMU LIKUMU!

- **Sevišķi atteikšanos no zemākās cenas kritērija!**
- **Ieviest vienotas prasības un nolikumus publiskajos iepirkumos!**
- **(Beidzot) nodrošināt piedāvājumu izskatīšanas caurspīdīgumu!**
- **Labvēlīgāku nosacījumu piedāvāšanu uzņēmumiem, kuri maksā nodokļus!**

Ieteikumi

**PIL
SAKĀRTOŠANA!!!**

**ZEMĀKĀS CENAS
KRITĒRIJS!!!**

**VIENOTUS
NORMATĪVUS,
STINGRĀKUS
KRITĒRIJUS!**

**“Lai nodokļu maksātājiem ir priekšrocības.
Kādas – punktu sistēma iepirkumā. ...”**

**“Jābūt vienotam centralizētam iepirkumu rāmim.
Jābūt vienai iestādei, kas atbild par būvniecību,
nevis katrai ministrijai ir sava būvniecības nodaļa.”**

**“Aizvākt zemākās cenas kritēriju kā vērtēšanas kritēriju –
tas visu bendē.”**

**“Visām valsts iestādēm vienoti normatīvi būvniecības prasībām,
konkursa nolikumiem, līgumiem. Vienoti, stingri kvalifikācijas
kritēriji.”**

“(Nepieciešami) tipveida līgumi pasūtījumos.”

Nozare izteikti neapmierināta arī ar BŪVNICĪBAS LIKUMU, un uzstāj uz izmaiņām **NORMATĪVAJOS AKTOS lai pilnveidotu būvniecības procesa uzskaiti!**

Uzņēmēji iesaka ieviest

- **tipveida līgumus, elektronisko uzskaites sistēmu;**
 - **būvkomersantu klasifikatoru, vidējās vai minimālās algas profesiju grupās principu.**
- ... pilnveidot grāmatvedības uzskaites kārtību.**

**Uzņēmēji norāda ne tikai uz problēmām likumdošanā,
bet arī tās piemērošanā, pieprasot sakārtot tiesisko vidi!**

Ieteikumi

BŪVNICĪBAS LIKUMS!

MINIMĀLĀS/ VIDĒJĀS ALGAS IEVIEŠANA NOZARĒ!

UZSKAITES PILNVEIDOŠANA!

“Būvniecības likums – ar to jātiek galā, tāds kroplīgs sanācis, piecus gadu kašķējas un nevar tikt galā.”

“Tiesiskās vides sakārtošana – Būvniecības likums, klasifikācija, PIL”

“Ir jāiziet uz vidējām algām – kamēr nebūs šis, tikmēr nekas nemainīsies...”

“Ir jāvar noteikt minimālo algu būvniecībā – jānoliek griesti. Ja valsts paziņos, ka alga ir 800 eiro bruto un zem tās nedrīkst maksāt, tad aplokšņu algu īpatsvars samazinātos par 50–60 % procentiem.”

“Publiskajos iepirkumos nekavējoties ir jāievieš klasifikators. Sistēma nāk no ārzemēm – visi sadalīti pa klasifikācijām”

“Grāmatvedības un uzskaites kārtība ir apgrūtinoša, pārāk daudz darbību.”

“Nepieciešama elektroniskās uzskaites sistēmas un klasifikācijas ieviešana.”

NODOKĻU SISTĒMAS SAKĀRTOŠANA

- **Darbspēka nodokļi!!!**
- **Atteikšanās no peļņas, kura tiek investēta attīstībā, aplikšanas ar nodokli**
- **MVU- liels nodokļu slogs! Lielie- ‘vienādi noteiktumi visiem’**

KONTROLĒJOŠO INSTITŪCIJU DARBS, KAPACITĀTES CELŠANA

Ieteikumi

DARBASPĒKA
NODOKĻI

PELŅAS
NODOKLIS

NODOKĻU
SLOGS / VIENĀDI
NOTEIKUMI

... VISMAZ
NODOKĻU
NEPALIELINĀŠANA!!!

“Samazināt darbaspēka nodokļus.”

“Vispār vajadzētu, lai liek mierā to peļņas daļu, ko investē uzņēmuma attīstībā, par to nevajadzētu iekasēt nodokļus vai vismaz vajadzētu mazāku likmi.”

“Nodokļu sistēmas sakārtošana – izskatīt iespējas samazināt nodokļu slogu. Galvenais, ka vienādi noteikumi visiem. Vācija nodokļu ziņā ir labs piemērs.”

“Kā var runāt par nodokļu paaugstināšanu, ja iekasējamība dažos sektoros ir knapi 50%? Tā ir reāla ņirgāšanās, no finanšu teorijas tas ir absolūts stulbums. Kā aug likmes, un kā ieņēmumi neturpina augt. Jā, Skandināvijā ir augstāki nodokļi, bet viņiem ir sociālā sistēma pavisam cita. Viss atduras pret to, cik cilvēkam paliek pēc tam, kad tas nomaksā visus rēķinus. Ja cilvēkam paliek 3x vairāk, tad taču viņam vienalga, cik tas nodoklis.”

Ieteikumi

KONTROLĒJOŠO INSTITŪCIJU DARBS, KOMPETENCE

“Kontrolējošām institūcijām vajadzētu būt vairāk kompetentām, pa nozarēm, jābūt ekspertiem.”

“Jāsakārto kontrolējošā sistēma – tā ir vāja un nekonsekventa. Dabū pa galvu tie, kas cenšas maksāt nodokļus, nevis tie, kas nemaksā.”

BALTĀ SARAKSTA PILNVEIDE

**VALSTS IESAISTE KVALIFICĒTU SPECIĀLISTU
SAGATAVOŠANĀ**

VALSTS SADARBĪBA AR NOZARI

Ieteikumi

BALTĀ SARAKSTA PILNVEIDE

VALSTS IESAISTE KVALIFICĒTU SPECIĀLISTU SAGATAVOŠANĀ

“Balto sarakstu var pa taisno iebāzt... papīrgrauzējā. Mēs pat neesam pieteikušies baltajam sarakstam, jo mēs neredzam nekādu jēgu un nekādas priekšrocības, ieguvumu, kas mums jebkādi spētu palīdzēt. Vienīgais, ko solīja, – ātrāk atmaksās reverso PVN.”

“Kvalifikācijas jautājums – valstij jā rūpējas par speciālistu kvalifikāciju. Ir jāceļ profesionālā izglītība, kas dod efektu.”
(Nozīmīgs būvniecības uzņēmums)

“Jāsakārto sertifikācija. Šobrīd ir absurda situācija – tu pabeidz augstskolu un vari strādāt celtniecībā...”

Ieteikumi

**VALSTS
SADARBĪBA
AR NOZARI**

“Aktīvāk uzklausīt, ņemt vērā nozares viedokli likumu pieņemšanas jautājumos.”

“Adekvāta attieksme no valsts puses pret uzņēmējiem.”

Ne mazāk svarīgi...

‘DOMĀŠANA’ UN MOTIVĀCIJAS TRŪKUMS

‘DOMĀŠANA’

MOTIVĀCIJA

“Padomju mantojums domāšanā – ka tik kādu *apčakarēt*, aptīrīt un mazāk izdarīt.”

“**Domāšana (ir galvenā problēma)**. Tas nav tikai Latvijā un tas skar ne tikai būvniecības nozari, bet sabiedrību kopumā. Pārējais pastarpināti no tā izriet.”

“**Valsts līmenī neuzskata par godu maksāt nodokļus**, šiem uzņēmumiem nav nekādu priekšrocību, tie drīzāk tiek uzskatīti par muļķiem. Nekas nestimulē maksāt nodokļus. Uzskatu, ka nodokļu maksātāji būtu jāciena un jāgodā, un tam jānāk no valsts. Bet ne ar kārtējo nodokļu uzrēķinu no VID puses.”

AUGSTA KONKURENCE NOZARĒ UN MAZS TIRGUS

AUGSTA
KONKURENCE

MAZS TIRGUS

“Piedāvājums krietni pārsniedz pieprasījumu – liela konkurence, nav nekas būtiski attīstīts.”

“Milzīga konkurence būvniecības sektorā. Jo ir maz projektu un daudz kompāniju.”

“Krīzes apstākļi un dempings.”

“Mazs tirgus. Daudz uzņēmumu, maz darba. Lai iegūtu priekšrocības konkursos, nemaksā nodokļus vai maksā aplokšņu algas.”

2. Īstenoto aktivitāšu ēnu ekonomikas mazināšanai Latvijas būvniecības nozarē vērtējums

Cik efektīvi bijuši līdz šim ieviestie instrumenti ēnu ekonomikas mazināšanā?

LIELIE
BŪVNICĪBAS
UZŅĒMUMI

2.6

REPREZENTATĪVA
BŪVNICĪBAS
UZŅĒMUMU
IZLASE

3.2

‘1’ - ļoti neefektīvi, bet ‘7’ - aktivitātes bijušas ļoti efektīvas.

Aktivitātes, kuras valsts ir īstenojusi efektīvi, tādējādi ierobežojot ēnu ekonomiku būvniecības nozarē Latvijā

REVERSĀ
PVN
IEVIEŠANA

... BET

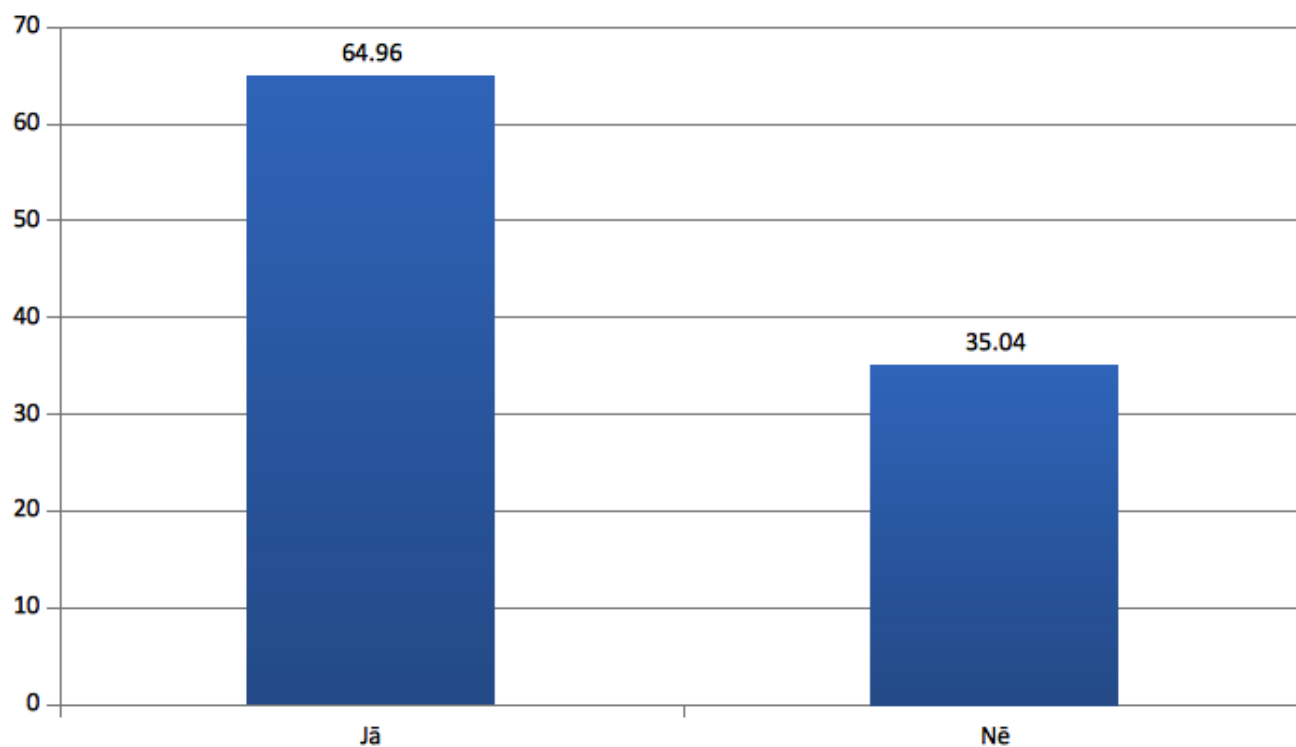
“Reversais PVN.”

“Reversais PVN. Citu efektīvu pasākumu ar atdevi nav.”

“Ir labas idejas, bet neīstenojas.”

“Nav komentāru, jo nevaru. Nav pozitīvu piemēru.”

Vai kopš reversā PVN ieviešanas ir samazinājies ēnu ekonomikas apmērs?

Būvuzņēmēji par reverso PVN...

“Tā viena lieta, par ko VID var teikt, – ar reverso PVN viss ir kārtībā, atmaksā termiņos, bez kavēšanās, un tur viss ir kārtībā.”

“Reversais PVN labs instruments.”

“Reversais PVN – pareiza doma, bet vājš izpildījums, vajadzētu visā nozarē kopsummā, ne tikai pašā būvniecības procesā.”

“Arī būvmateriāliem varētu ieviest reverso PVN.”

3. Plānoto ēnu ekonomikas mazināšanas aktivitāšu būvniecības nozarē vērtējums

IEVIEST TIPVEIDA
LĪGUMUS- JĀ!

PILNVEIDOT
‘BALTO SARAKSTU’-
JĀ, BET LIELA DAĻA
VĪLUŠIES ŠAJĀ
INICIATĪVĀ...

“Jā, uz to jau pagaidām viss iet. Sāk ievērot to vidējās algas principu. Jau tagad ir kaut kādi mistiski noteikumi par klasifikāciju vai tos gatavo. Tur bija kaut kas par vidējās algas parametriem.”

“Jā, tas ir būtiski. Garants galarezultātam cenas izpratnē. Jābūt atrunātiem veidiem, kā cena var mainīties līgumā. Standartizēti līgumi šo risku ierobežotu.”

“Tagad no tā nekā nav, bet, ja būs, tad būs labi.”

“Redziet, mēs bijām baltajā sarakstā. Kad mums bija strīds ar VID un VID darbinieki mutiski izteica pieņēmumus, ka viņiem šķiet, ka mēs nodarbinām rumāņu strādniekus. Tajā brīdī tā baltā saraksta vērtība un statuss, ka tur atrodamies, kļuva bezvērtīgs, un mēs neesam izjutuši nevienu priekšrocību no tā, ka mēs tur atradāmies. Pēc šī gadījuma mēs izstājāmies ārā, jo tas ir bezjēdzīgs pasākums.”

NODARBINĀTO ELEKTORNISKA REĢISTRĒŠANA UN KUSTĪBAS UZSKAITE BŪVPROJEKTĀ

–

VARBŪT JĀ, BET JĀŅEM VĒRĀ ATSEVIŠĶI NOSACĪJUMI/ NĒ

“**Jāskatās, kā ar izmaksām un kāds mērķis** – vai mērķis ir kontrolēt katru nostrādāto stundu un sodīt par neapmaksātām virsstundām vai tomēr kontrolēt to, vai ir noslēgti darba līgumi.”

“**Būtu efektīvi, tikai jautājums, kā tas tiks ieviests** un kāds būs administratīvais slogs. Tam jābūt optimālam risinājumam, lai tas neprasa papildu darbības.”

“**Tas būs dārgi, bet efektīvi.** Tas neatrisinās aplokšņu algas, bet uzlabos situāciju.”

“**Daudzās vietās to nevar realizēt,** ceļiniekiem tas ir apgrūtinājoši. Kur 50 km garā posmā to izdarīt?”

ĢENERALUZŅĒMĒJA
PIENĀKUMS SNIEGT
INFORMĀCIJU PAR
APAKŠUZŅĒMĒJIEM-

NOTEIKTI NĒ!

“Tas ir lieks darbs, nu priekš kam?”

“Nav reāli, doma ir laba gan. Mēs nevaram sniegt un atbildēt par apakšuzņēmējiem. Jā, VID tagad patīk nākt un pārbaudīt par mūsu sadarbības partneriem – patīk metāls, patīk degviela ... Bet nāk jau pie tā, pie kura ir nauda. Pie mums nāk.”

“It kā jau to darām, kontrolējam apakšuzņēmumus, bet nevaram izkontrolēt, ko šie apakšuzņēmumi dara tālāk. Uzņēmumos tad vajadzētu pieņemt nodokļu ekspertus, kas pārņemtu VID funkcijas, tas ir ārprāts. VID tas ir jākontrolē.”

“Papīru stumdišana. Vēl lielāks birokrātiskais slogs jau tā noslogotajai ekonomikai.”

**PALIELINĀT
ADMINISTRATĪVOS
SODUS/ SODU
PIEMĒROŠANAS
PRAKSES
PILNVEIDOŠANA**

“Jā, ja būs kriminālatbildība, tad jā. Sodam jābūt ātram un efektīvam.”

“Atbalstām, jo atbildība palielinās. Padomāsi simtreiz, pirms rīkosies. Uzņēmumu kontrolei stingrākai jābūt.”

“Pilnveidot piemērošanas praksi.”

“Kur ir subjektīva piemērošana, tur ir ļoti lielas iespējas izlemt dažādi.”

...

“Nav efektīvi, jādomā, kā motivēt nepārkāpt.”

UZSKAITES PILNVEIDOŠANA

–

NOTEIKTI NĒ!

“Priekš kam? Tās jau tagad ir papīru kaudzes.”

“Neko neatrisinātu.”

“Jau tagad pārceņšas ar dokumentāciju. Tā birokrātija ir nežēlīgākā
– papīru jūra, ko ierēdņi rada, lai nodrošinātu sev darbu.”

Nobeigumā ...

Pirmoreiz apkopots būvniecības nozares viedoklis – pašas nozares iniciatīva lai cīnītos ar ēnu ekonomiku!

Identificētās problēmas un ieteicamie risinājumi norāda uz nepieciešamību:

- **Problēmas risināšanā iesaistīties dažādām nozaru ministrijām – *adekvāta resursa iedalīšana ēnu ekonomikas mazināšanas pasākumu plānošanai, ieviešanai un rezultātu izmērīšanai!***
- **Savstarpēji koordinēts darbs- virsvadība!**
- **Dialogs ar nozari!**

LATVIJAS
BŪVUZŅĒMĒJU
PARTNERĪBA

BASE

